

DR. KŐSZEGFALVI GYÖRGY

Pap Norbert oknyomozó földrajza

Magyarország a Balkán és a Mediterráneum vonzásában

Magyarország dél-európai kapcsolatainak politikai és gazdaságföldrajzi értékelése
Publikon Kiadó, Pécs, 2010

„A leíró, regionális földrajznak végleg bealkonyult. Olyan paradigmaváltást élünk meg, amely újrírja szakmánk szabályait, eszközeinket és feladatainkat is” – fogalmazza könyvének előszavában Pap Norbert. Kritikus, oknyomozó földrajzot próbál követni, amely „elgázit a manipulációk közepette, iránytűt ad, rámutat a fontosra és a kevésbé jelentősre, amely kritikus a múlttal, fűrkészi a jövőt”.

Sokoldalú kutatásai, gazdag szakirodalmi források, így saját publikációi alapján Pap bemutatja és értékeli hazánk helyzetét a Balkán és a Mediterráneum vonzásában. „Bár döntően csak Dél-Európára irányult kutatási vállalkunk, a mediterrán térség a három kontinens (Európa, Ázsia és Afrika) szerves összekapcsolódásának is kerete” – állapítja meg.

A könyv a bevezetést követően nyolc fő részre tagoltan tárgyalja választott témáját. Elsőként összegző jelleggel kifejt néhány gondolatot a földrajzi térről és az emberi társadalomról. Ezt követően bemutatja a Balkán, Dél-Európa és a Mediterráneum területi kategóriáinak érték- és strukturális tartalmát. Többek között megállapítja, hogy a „Mediterráneum mint térkategória magában foglalja a Földközi-tengert és peremtengereit közrefogó térségeket Európában, Ázsiában és Afrikában. Egyértelműen kulturális-földrajzi kategória, akkor is, ha természeti, politikai és gazdasági dimenziói is vannak”. A Balkán-félsziget kapcsán írja, hogy a topográfiai Délkelet-Európa alapvető politikai földrajzi dilemmája az Ázsiához való kötődéssel kapcsolatban ragadható meg. Alap-

vetőnek tekinti azon funkcióit, „melyek az itt keresztülhaladó utakkal, a térségen áthaladó migráció kezelésével, a nagyhatalmi játszmákkal a délkelet-európai ütőkártyaként folytak és úgy tűnik, folynak tovább”.

A könyv egyik legterjedelmesebb munkarésze a dél-európai államoknak, valamint Kis-Ázsia gazdasági és politikai földrajzi sajátosságainak tárgyalása: az Ibériai-, az Appennini-, a Balkán-félszigetnek és államaiknak, valamint Törökországnak és a mediterrán szigetállamoknak részletes bemutatása.

A vizsgálatba vont állami, illetve politikai különállással bíró területi egységek földrajzi elemzése alapján öt tipológiai csoportot különített el. Az elemzés a vizsgálati időszak állami struktúrájára vonatkozik. Az első egység a reliktumállamok köre: Andorra, San Marino, a Vatikán, Monaco. Valamennyi középkori előzményekre tekint vissza. A szerző véleménye szerint „napjainkban erős regionális, helyi gazdasági érdekek vagy kulturális partikularitás a létük alapja”. A térség koloniális hagyományait idézik a szigetállamok: Ciprus, Málta. A legnépesebb csoportba sorolható a nemzetállami struktúrákat építők köre. Méretben és jellegben nagyon különböző eseteket képviselnek: közös vonásuk a nemzetállami-területi struktúrák kialakításának hasonló folyamata. Ezek: Görögország, Olaszország, Horvátország, Szlovénia, Macedónia (a jelenlegi államterület a történeti Macedóniához képest szűkebb), Albánia, Montenegró, Bulgária. Negyedik csoport a „stratégiai túlterjeszkedésen átesett államok, (...) melyeknek meg kellett élniük a „birodalmi struktúráik széthullását”: Portugália, Spanyolország, Törökország, Szerbia. Jellemzése szerint a szerző olyan államokat sorolt ebbe a csoportba, amelyekre igaz, hogy „nemzetközi kapcsolataik, szomszédság-

politikájuk, belső társadalmi, politikai törésvonalai alakulásában ennek a múltnak számotvető szerepe van ma is”. Az ötödik csoportba a protektorátusok, átmeneti helyzetű területek sorolhatók. „Ezek azok a politikai-territoriális képződmények, amelyek a térség államait, különösen pedig a szomszédait a leginkább foglalkoztatják, és a politikai földrajzi struktúrák átalakulásának ígéretét hordozzák”: Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Ciprusi Török Köz-társaság és Gibraltár.

A könyv első fele a tárgyalt térségnek és államainak részletes bemutatását adja, alapvető politika-földrajzi szempontból. A könyv második fele négy tagolásban hazánk és a dél-európai térség kapcsolatait elemzi. Elsőként a Dél-Európa-kutatásnak a magyar földrajzban játszott szerepével ismerteti meg az olvasót. Többek között megállapítja, hogy „a magyar földrajzi figyelem Dél-Európa iránt időszakonként igen aktív volt. Ez az érdeklődés periódusonként más és más témákhoz kötődött, és nem terjedt ki az egész területre egyenletes intenzitással...”. A rendszerváltás után bontakoztak ki említésre méltó kutatások az ország több egyetemén. Kiemeli Itália kitüntetett szerepét a magyar–dél-európai kapcsolatokban. Részletesen és szélesebb aspektusban bemutatja a szerző hazánk külkapcsolatainak politikai és gazdaságföldrajzi hátterét, Dél-Európa szerepét a magyar külpolitikai gondolkodásban. Tényszerűen értékeli a magyar gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatokat jellegét és intenzitását a dél-európai térséggel napjainkban intézményi és politikai, kulturális és civil kapcsolatok vonatkozásában egyaránt. A szerző következtetése: „Magyarország számára Dél-Európa napjainkban nem képez külpolitikai vagy külgazdasági prioritást. Ellenben a vizsgált országcsoporthal a reálkapcsolatok minden területén fejlődést mutatnak a vizsgálataink, így a térség – nem utolsósorban a közös EU- és NATO-tagság kötelekei miatt – felértékelendőben van Magyarország számára...” „A magyar működő tőke kihelyezésében a térség, különösen pedig a Balkán-félsziget országai kitüntetett figyelmet élveznek”. Pap megemlíti néhány magyar vállalkozás (a MOL, az OTP, a TriGránit, a Betonút, a Magyar Telekom stb.)

jelentős szerepét a nyugat-balkáni privatizációs folyamatokban. Ezzel összefüggésben szemléletes a szerző által szerkesztett ábra „Kapcsolataink súlyponti területei és városai Dél-Európában” címmel a könyv 220. oldalán.

Bő terjedelmi részben tárgyalja a szerző a magyar–olasz viszonyt és a délnyugati korridor sajátosságait. Átfogó társadalom-, gazdaság- és politikai földrajzi értékelést ad Itáliáról. Elemzi a magyar–italiai/olasz kapcsolatok változó jellegét és szemléletét. Részletesen bemutatja a Dunántúl szerepét az itáliai kapcsolatokban. E téma egészéhez kapcsolódóan indokolt kiemelni két összegző megállapítását: „A magyar–olasz külpolitikai reláció egy olyan ciklikusan változó kapcsolat, amelyben az egymás felé fordulás, a kapcsolatok fejlesztése a fő külpolitikai trendekhez képest az alternatíva keresését jelenti. A viszonyrendszerben a kulturális elemek szinte folyamatosan magas szinten reprezentáltak, és a gazdasági kapcsolatrendszer is változó súllyal, de intenzív volt...” A másik lényeges összegző értékelése a magyar–olasz kapcsolatok területi intenzitását illeti. „A gazdasági kapcsolatokban Magyarországon a főváros és a központi régió szerepe a meghatározó, a vidéki térségek súlya nagyságrendekkel elmarad (...) A Dél-Dunántúl esetében az általános magyar hátrányokat tetézi a közlekedési, kulturális elszigeteltség, a követendő stratégia hiánya is”. Olaszországban – írja – „több vizsgálati mód is megerősíti, hogy nem véletlenül alakultak a kapcsolatok, hanem jelentős területi koncentráció érzékelhető. Az északi, különösen az északkeleti és középső régiók érdekeltége jelentős a kapcsolatok alakításában...”

A könyv záró része Pécs szerepét és jelentőségét vizsgálja. A várost a délnyugati kapcsolati irány lehetséges kapuvárosaként jellemzi: „A város (mint központi szerepkörű település) rendelkezik bizonyos adottságokkal, amelyek a déli közvetítőszeret betöltését lehetővé teszik. Ugyanakkor feltételeztük azt is, hogy a szerepkört illető képességek terén lehetnek hiányosságok (...)” Pécs nemzetközi helyzetét az Európa kulturális fővárosa cím szemszögéből értékeli, hogyan „...segíthet az ezen címhez kapcsolódó program a város és

térsége „kulturális gazdaságát” eladni egy tágabb piacon (...)” Ebből a szempontból hat területi dimenziót, sajátos minőségű kooperációs teret azonosított, mint például „a rómaiak Magyarországon és a keresztény örökség” kooperációs földrajzi tér, a „dunai kooperációs tér” stb.

A szerző végső következtetése: „Pécs nem mint gazdasági irányítóközpont, hanem kulturális-oktatási profilját fejlesztve tölthet be egy korlátozott, de a város jövője szempontjából mégis alapvető jelentőségű, nemzetközi szerepet, az úgynevezett délnyugati kapcsolati irányban...”

Gazdag tartalmú, felettebb gondolatébresztő munka Pap Norbert írása. Kutatási eredményei, széles körű, alapos vizsgálatai érdemben gazdagították a politikai földrajz elméleti-módszertani tárházát, erősítették szerepét és jelentőségét a magyar geográfiában. Nem csak a szakma, a tudomány művelőinek szolgálhat fontos forrásmunkául a könyv. Jól hasznosítható, hiteles ismereteket nyerhetnek ebből a szép kiállítású, igényesen tipografált, gondosan szerkesztett, a forrásmunkák bőséges körére hivatkozó könyvből a téma iránt érdeklődők, a diplomáciai, külkereskedelmi területeken tevékenykedők is.

